

УДК 342.9:339.97

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.17>

ТРАНСКОРДОННЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ

Куркова К.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу науково-правових експертиз
та законопроектних робіт
Науково-дослідного інституту публічного права
ORCID: 0000-0002-4259-5511
e-mail: kurkova_ksenya@ukr.net*

Даниленко А.О.,

*доктор філософії в галузі права,
старший науковий співробітник
відділу проблем публічного права
Науково-дослідного інституту публічного права
ORCID: 0000-0001-8263-1364
e-mail: a_danilenko07@ukr.net*

Куркова К.М., Даниленко А.О. Транскордонне підприємництво: концептуальні підходи до врегулювання.

Стаття присвячена з'ясуванню особливостей транскордонного підприємництва як правового явища, що нині є рушійним фактором соціально-економічної динаміки прикордонних регіонів та визначенню адміністративно-правових засад забезпечення ефективного функціонування транскордонних підприємницьких процесів, які можуть бути використані при оптимізації механізмів врегулювання питань, що нині є актуальними для України в досліджуваній сфері.

Доведено, що транскордонне підприємництво цілком закономірно може розглядатись за широкого контексту ідентифікаційних характеристик, – як чинник регіонального розвитку, інструмент економічної взаємодії та засіб адаптації національних економік до глобалізаційних процесів. Фактично це платформа для обміну інноваціями, технологіями, управлінськими практиками, що сприяє формуванню спільного європейського економічного простору. Виявлена ефективність поєднання цифрових інструментів, спрощених адміністративних процедур і міждержавної інституційної координації для підтримки підприємницьких процесів у прикордонних регіонах.

Констатується, що транскордонне підприємництво як об'єкт публічного адміністрування є сферою особливого значення, яка потребує належного нормативно-правового врегулювання, чіткої інституційної координації та ефективних управлінських механізмів підтримки. При цьому його ефективний розвиток безпосередньо залежить від правильно обраної стратегії формування міжнародного партнерства. Йдеться зокрема про вироблення цілісної системи публічно-управлінських рішень, які забезпечать як стимулювання участі місцевих громад у транскордонних економічних ініціативах, так і сприятливі умови для цього.

Для України доцільним вбачається подальший розвиток інструментів електронного урядування, що в кінцевому рахунку забезпечить прозорість, ефективність діяльності публічних інституцій, тим самим підвищить довіру до транскордонного підприємництва за участю її представників.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правові засади, екологічна та продовольча безпека, енергетичний сектор, об'єкт публічного адміністрування, міжнародне співробітництво, підприємництво, транскордонне підприємництво.

Kurkova K.M., Danylenko A.O. Cross-border entrepreneurship: conceptual bases of legal regulation.

The article is devoted to clarifying the peculiarities of cross-border entrepreneurship as a legal phenomenon that today serves as a driving factor of the socio-economic dynamics of border regions, as well as to identifying the administrative and legal foundations for ensuring the effective functioning of cross-border entrepreneurial processes, which can be used to optimize the mechanisms for regulating issues that are currently relevant for Ukraine in the studied field.

It has been proven that cross-border entrepreneurship can reasonably be viewed within a broad context of identification characteristics – as a factor of regional development, a tool of economic interaction, and a means of adapting national economies to globalization processes. In fact, it represents a platform for the exchange of innovations, technologies, and managerial practices that contribute to the formation of a common European economic space. The effectiveness of combining digital tools, simplified administrative procedures, and interstate institutional coordination to support entrepreneurial processes in border regions has been revealed.

It is stated that cross-border entrepreneurship, as an object of public administration, is a sphere of particular importance that requires proper legal regulation, clear institutional coordination, and effective managerial support mechanisms. At the same time, its effective development directly depends on a properly chosen strategy for building international partnerships. This particularly concerns the development of a coherent system of public management decisions that will ensure both the stimulation of local communities' participation in cross-border economic initiatives and the creation of favorable conditions for such participation.

For Ukraine, the further development of e-governance tools appears expedient, as it will ultimately ensure transparency and efficiency in the activities of public institutions, thereby increasing trust in cross-border entrepreneurship involving Ukrainian actors.

Key words: administrative and legal regulation, administrative and legal foundations, environmental and food security, energy sector, object of public administration, international cooperation, entrepreneurship, cross-border entrepreneurship.

Постановка проблеми. Традиційно на початку вересня, згідно з Указом Президента України, у нашій державі відзначається День підприємця. Свято запроваджене з урахуванням великої ролі підприємництва у здійсненні економічних реформ в Україні, вирішенні соціально-економічних проблем і визнанням його впливу на формування, становлення та розвиток національної економіки. І щороку ця дата стає приводом вкотре акцентувати увагу на важливій ролі підприємництва в розвитку економіки країни. Власне, підприємництво – це провідний сектор ринкової економіки, який забезпечує насиченість ринку товарами та послугами, сприяє здоровій конкуренції, створює новий прошарок – підприємець-власник. Кожен підприємець намагається зайняти свою нішу на ринку товарів чи послуг, прагне випускати потрібну і якісну продукцію, намагаючись тим самим привернути до себе споживача. Все це перетворює підприємництво у своєрідний соціальний двигун економічного розвитку, надає ринковій економіці необхідної гнучкості і спонукає до зростання [1, с. 61-62].

Водночас підприємництво окрім того, що є важелем зміни структури економіки та слугує «живильним середовищем» для конкуренції, це також чинник економії і раціонального використання ресурсів, сильний стимул до високоефективної праці [2, с. 5]. Не варто зменшувати й значення транскордонного характеру підприємництва, адже за активного розвитку євроінтеграційних й загалом глобалізаційних процесів саме транскордонне підприємництво виступає важливим елементом економічної взаємодії, що для сучасних умов державотворення в Україні є надзвичайно актуальним з огляду на активні прагнення інтегруватися у світовий економічний простір і стати повноцінним учасником європейських ринкових процесів.

Тому **метою цієї статті** є з'ясування особливостей транскордонного підприємництва як правового явища, що нині є рушійним фактором соціально-економічної динаміки прикордонних регіонів та визначення адміністративно-правових засад забезпечення ефективного функціонування транскордонних підприємницьких процесів, які можуть бути використані при оптимізації механізмів врегулювання питань, що нині є актуальними для України в досліджуваній сфері.

Стан опрацювання проблематики. порушені питання мають лише фрагментарний характер висвітлення у межах вітчизняної науки, адже та незначна кількість авторів, що підіймали такий

дослідницький запит, зосереджували свої наукові пошуки на конкретних аспектах функціонування та розвитку механізмів транскордонного підприємництва, без системного вивчення передових практик забезпечення ефективного функціонування транскордонних підприємницьких процесів. Водночас зарубіжні дослідники розглядають транскордонне підприємництво як складне багатовимірне явище, що поєднує економічні, соціальні та правові процеси. А відтак, існує значний науково-практичний розрив між зарубіжним та вітчизняним рівнями дослідження цієї проблематики, що обумовлює потребу в концептуалізації її складових.

Виклад основного матеріалу. Наразі домінує думка, що транскордонне підприємництво позначає підприємницьку діяльність, що здійснюється через міжнародні кордони та передбачає певну форму співпраці або партнерства, охоплюючи широкий спектр різних видів підприємництва – від неформальної дрібної діяльності до більш організованих форм [3]. У контексті останнього йдеться про інституціоналізовані, формалізовані та стабільні моделі співробітництва, які мають економічну, правову та організаційну інфраструктуру (наприклад, кластерні ініціативи та інноваційні хаби або коопераційні форми міждержавного виробництва чи надання послуг на кшталт діяльності у сфері вироблення електричної енергії).

При цьому часто транскордонне підприємництво пов'язують із міжнародним підприємництвом, яке є вищим ієрархічним рівнем, аніж транскордонне підприємництво, та нижчим за зовнішньоекономічну діяльність, та яке, на думку В. Зеліч, доцільно виділити в окремий сегмент чи рівень [4, с. 759]. Водночас вчена уточнює, що в економічній теорії міжнародне підприємництво розглядають як органічне поєднання двох складників – власне підприємництва та зовнішньоекономічної діяльності підприємств [5]. Але, як видно з практики механізму здійснення транскордонних зв'язків, виділився ще один значущий складник у міжнародному бізнесі – транскордонне співробітництво підприємств або транскордонне підприємництво. Вона підтримує позицію І. Марковича, що це ділова взаємодія фірм різних форм власності або їхніх підрозділів, що знаходяться на суміжних прикордонних територіях різних країн, головною метою яких є одержання прибутку за рахунок вигід і переваг транскордонних ділових операцій. Воно базується на можливості отримання вигід саме з того факту, що продаж товарів чи надання послуг у сусідній країні або налагодження фірмою однієї країни виробництва чи створення спільного підприємства по інший бік кордону забезпечують залученням у бізнес сторонам більше переваг, аніж вони б мали, якби вели економічну діяльність у своїх країнах [6]. Важливо зазначити думку автора, що однією з ознак транскордонного співробітництва підприємств є здійснення цієї діяльності саме за умов наявності кордону, що й є головною відмінністю від поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємств» [4, с. 759].

При цьому особливий інтерес у транскордонному підприємстві становить визначення факторів, що впливають на здатність партнерів ефективно співпрацювати, особливо коли партнери походять із різних національних і культурних контекстів та, можливо, різних середовищ довіри, а також аналіз процесів формування довіри. Дослідження показали, що ризики в транскордонній торгівлі можна мінімізувати за допомогою відносин взаємної довіри, включно з довготривалими бізнесовими та дружніми стосунками [7; 8; 9; 10] або етнічними і родинними зв'язками [11]. Однак попри те, що культурна близькість може сприяти формуванню довіри, вона також спроможна перешкоджати транскордонному підприємству у випадках, коли переважають стереотипи та упередження [12, с. 4-5]. Тому зарубіжні вчені продовжують вивчати соціокультурні практики та їхнє сприйняття, політичні конфлікти, формальні та неформальні міжнародні стартапи та інші фактори, що впливають на процес інтернаціоналізації, зокрема на етапи росту та стійкості бізнесу [13].

У європейському контексті зауважимо, що згідно зі стратегією, описаною в Документі про співпрацю «Interreg» (2015), Європейська Комісія прагне до розумного, сталого та інклюзивного зростання, а також досягнення економічної, соціальної та територіальної згуртованості. У відповідності до цієї стратегії, Ж. Портолес [14] зазначав, що транскордонна співпраця ЄС стимулюється пошуком рішень для існуючих соціальних і економічних проблем та розширення економічних можливостей для приватних суб'єктів і громадян прикордонних регіонів [15, с. 4].

Річ у тім, що ЄС вбачає, що кордони є перешкодою для гармонійного розвитку, а також символом минулого, менш об'єднаного Європейського простору, що призводить до втрати можливостей максимально використати переваги, які могли б виникнути в результаті програм транскордонної співпраці [16]. З огляду на це не викликає подиву, що європейські країни розробили та впровади-

ли інструменти підтримки транскордонного підприємництва, – це не тільки забезпечує глобальну інклюзивність, а й є економічно ефективним.

Приміром, існує Програма електронного резидентства Естонії – це урядова ініціатива, яка дозволяє будь-кому у світі отримати доступ до естонських державних електронних послуг та створити компанію в ЄС повністю онлайн. Вона пропонує альтернативну модель відносин між державою та особою, демонструючи, як уряди можуть виступати в ролі сприяючих факторів цифрового підприємництва у все більш пов'язаному та глобалізованому світі. Ця програма функціонує з 2014 року, усуваючи багато структурних бар'єрів, з якими стикаються підприємці, які хочуть створювати загальноєвропейський бізнес. Ці бар'єри включають надмірно складні податкові режими, ізольовані правила та повільну бюрократію. Для політиків, які намагаються вирішити, як зробити середовище більш сприятливим для стартапів, електронна резидентура пропонує робочу модель того, як цифрова інфраструктура та управління можуть підтримувати підприємництво [17].

При цьому з самого початку Естонія обрала прагматичний підхід. Замість того, щоб починати з нуля, вона побудувала програму на основі своєї зрілої цифрової інфраструктури, що існує вже 25 років, включаючи рівень обміну даними X-Road та безпечну систему електронної ідентифікації. Це дозволило розгорнути електронне резидентство за лічені місяці. Відтоді засновники стартапів та фрілансери 185 різних національностей подали заявки та відповідають за заснування в середньому 20 відсотків усіх нових естонських компаній щорічно [17].

Академічні дослідження програми показують, що багато електронних резидентів розглядають його як більше, ніж просто доступ до цифрового передового управління, воно являє собою новий вид відносин між державою та індивідом, побудованих не на географії, а на корисності та довірі. Саме тут модель стає особливо актуальною для Європи: у той час, коли континент прагне зміцнити свої стартап-репутації, електронне резидентство показує, що уряди можуть виступати в ролі сприятливих факторів, а не перешкод для підприємництва [17].

Також варто зазначити про спільні транскордонні підприємницькі проекти. Наприклад, існує транскордонна мережа стартапів у Чехії, Польщі та Словаччині. Зокрема представники різних організацій підтримки бізнесу в Моравсько-Сілезькому краї, Сілезькому воєводстві та Жилінському краї вирішили об'єднатися та сформувати сильніший голос на стартап-сцені Центральної та Східної Європи (CEE Startup Network). Ініціатива прагне збалансувати силу столичних міст, які приваблюють перспективні проекти з інших регіонів. Мета мережі – створити можливості для стартапів та асоційованих партнерів, що орієнтуються на регіони з населенням понад 6 мільйонів осіб. Спираючись на тісні географічні та культурні зв'язки, мережа шукає шляхи підтримки новостворених проектів, щоб вони стали успішними компаніями з міжнародним впливом [18].

Таким чином, бачимо, що транскордонне підприємництво цілком закономірно може розглядатись, за широкого контексту ідентифікаційних характеристик, – як чинник регіонального розвитку, інструмент економічної взаємодії та засіб адаптації національних економік до глобалізаційних процесів. Фактично це платформа для обміну інноваціями, технологіями, управлінськими практиками, що сприяє формуванню спільного європейського економічного простору. Наведені приклади демонструють ефективність поєднання цифрових інструментів, спрощених адміністративних процедур і міждержавної інституційної координації для підтримки підприємницьких процесів у прикордонних регіонах, що безумовно є актуальним для України у контексті європейської інтеграції.

Висновки. Якщо розглядати транскордонне підприємництво крізь призму об'єкта публічного адміністрування, на нашу думку, цілком логічним буде твердження, що це сфера особливого значення, яка потребує належного нормативно-правового врегулювання, чіткої інституційної координації та ефективних управлінських механізмів підтримки. При цьому його ефективний розвиток безпосередньо залежить від правильно обраної стратегії формування міжнародного партнерства. Йдеться зокрема про вироблення цілісної системи публічно-управлінських рішень, які забезпечать як стимулювання участі місцевих громад у транскордонних економічних ініціативах, так і сприятливі умови для цього.

Для України доцільним вбачається подальший розвиток інструментів електронного урядування, що в кінцевому рахунку забезпечить прозорість, ефективність діяльності публічних інституцій, тим самим підвищить довіру до транскордонного підприємництва за участю її представників.

Перспективними вбачаються подальші наукові розвідки, спрямовані на ідентифікацію та класифікацію ключових секторів транскордонного підприємництва, що мають високий потенціал для економічного та соціального розвитку прикордонних регіонів. Передусім це екологічний, освітній, енергетичний сектори, а також сфери інноваційного виробництва та цифрових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вдовичак Т. Сутність підприємництва та його роль у економічному розвитку держави. Інституційний репозитарій ТНТУ імені Івана Пулюя. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/38490/2/FMZKPES_2022_Vdovychak_T-The_essence_of_entrepreneurship_60-62.pdf.
2. Колот В.М., Щербина О.В. Підприємництво: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2003. 160 с.
3. Smallbone, D., & Welter, F. (2012). Cross-border entrepreneurship. *Entrepreneurship & Regional Development*, 24(3–4), 95–104. DOI: <https://doi.org/10.1080/08985626.2012.670907>.
4. Зеліч В.В. Теоретичні засади здійснення транскордонного співробітництва підприємств. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 756–762.
5. Hisrich R.D. International entrepreneurship: starting, developing, and managing a global venture. Los Angeles: SAGE, 2010. 623 p.
6. Маркович В.І. Сутність та особливості розвитку транскордонного підприємництва. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2014. Вип. 36. Ч. 1. С. 46–51.
7. Hohnen, P. (2003). A Market out of Place? Remaking Economic, Social and Symbolic Boundaries in Post-Communist Lithuania. Oxford: Oxford University Press.
8. Humphrey, C. (2002). The Unmaking of Soviet Life: Everyday Economies after Socialism. Ithaca and London: Cornell University Press.
9. Wallace, C., in association with O. Shmulyar, and V. Bedzir (1999). “Investing in Social Capital: The Case of Small-Scale, Cross-Border Traders in Post-Communist Central Europe,” *International Journal of Urban and Regional Research* 23(4), 751–770.
10. Williams, A., and V. Balaz (2002). International Petty Trading: Changing Practices in Trans-Carpathian Ukraine. *International Journal of Urban and Regional Research*, 26(2), 323–342.
11. Williams, A., and V. Balaz (2005). Winning, then Loosing, the Battle with Globalization: Vietnamese Petty Traders in Slovakia. *International Journal of Urban and Regional Research*, 29(3), 533–549.
12. Welter, Friederike & Smallbone, David. (2008). Entrepreneurship in a cross-border context: the example of transition countries. Proceedings of the 53rd International Council for Small Business (ICSB) World Conference, Halifax, Canada, June 22-25, 2008: Advancing Small Business and Entrepreneurship: From Research to Results.
13. Afandi, Masitah & Yaacob, Mohd (2021). A Systematic Review On Cross Border Entrepreneurship – Geographical, Theoretical And Methodological Gaps. *International Journal of Entrepreneurship and Management Practices*. 4. 13–29. 10.35631/IJEMP.416002.
14. Portolés, J.B. (2015). Cross-Border Cooperation and Cultural Communities in Europe; Centre Maurits Coppieters: Brussels, Belgium.
15. Herman T. Wevers, Cosmina L. Voinea and Frank de Langen (2020). Social Entrepreneurship as a Form of Cross-Border Cooperation: Complementarity in EU Border Regions. URL: https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/wevers_voinea_de_langen_-_social_entrepreneurship_as_a_form_of_cross-border_cooperation.pdf.
16. Cross-border cooperation in the EU. 2015. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/publications/reports/2015/cross-border-cooperation-in-the-eu_en.
17. Estonia's e-Residency Programme: How to Support Cross-Border Entrepreneurship in a Digitally Seamless, Globally Inclusive and Economically Effective Way. 2025. URL: <https://www.govtechintelhub.org/case-study-details/estonia%E2%80%99s-e-residency-programme:-how-to-support-cross-border-entrepreneurship-in-a-digitally-seamless,-globally-inclusive-and-economically-effective-way/aJYTG0000000tm54AA>.
18. Cross-border startup network in Czechia, Poland and Slovakia is launching its first competition. URL: <https://czechstartups.gov.cz/en/novinky/cross-border-startup-network-in-czechia-poland-and-slovakia-is-launching-its-first-competition/https://czechstartups.gov.cz/en/novinky/cross-border-startup-network-in-czechia-poland-and-slovakia-is-launching-its-first-competition>.